

Христо Андонов ПОЛЈАНСКИ

ГОЛЕМОТО ДЕЛО НА Т И Т О

Денеска го одржуваме најтрогателниот историски час посветен за најболниот миг во нашата современа историја:*

На 4 мај, на тој убав пролетен, неделен ден, во попладневните часови престана да бие благородното, исклучително храбро срце на Јосип Броз Тито, водачот на југословенските народи и народности, предводникот и првенецот на југословенската работничка класа, создателот на социјалистичка самоуправни Југославија, великанот на меѓународното пролетерско движење, идејниот водач и протагонист на неврзаното движење, превосходниот двигател во современата историја на човештвото.

Овој забележителен момент ќе остави неизбришливи траги во историјата. Зошто од историската сцена замина благородниот човек и хуманистот, знаменосецот на слободата, вљубеникот во посреќната иднина на сите луѓе во светот. За југословенските народи и народности овој ден е судбоносен. Во него, како траен лајтмотив, е вградена гранитната зграда на социјалистичкото самоуправно општество, изградено низ многубројни Сицили и Харибди, низ величествената Народна и Социјалистичка револуција. Низ неа е вовлечена и нејзината неизбежна интернационална димензија: Титовото епохално дело кое уште во 1937, 1941, 1948, 1950 и во 1961 година ги премина рамките на југословенската пространа историја и го вложи својот вековен долг за поубава утрешнина на работничката класа, на работните луѓе, на народите од целиот свет.

На четврти мај престана да мисли најголемиот југословенски и современиот светски мислител и револуционер: Јосип Броз Тито. За борбениот југословенски, а и за светскиот пролетаријат — юваа голема загуба е ненадоместлива, таа остави непроценети, стојносни и светли патишта на прогресот.

Како што Карл Маркс го откри законот за развитокот на човечката историја и како што Владимир Илич Ленин со бурев-

* Часот е одржан пред студентите и вработените на Филозофскиот и Филолошкиот факултет во Скопје на 7 мај 1980 година.

есничка сила смело ја отвори социјалистичката епоха, така Јосип Броз Тито достоинствено го понесе факелот на југословенската народна и социјалистичка револуција и ги втисна во современиот свет добродетелите на самоуправниот социјализам, за да станат сопственост на човештвото. Овој прометејски копнеж настојчиво ја распрсна големата вистина за поубавата иднина на човештвото, творечки ја осмисли големата Марксозна визија за светлата утрешнина.

На 4 мај четирите букви што се вткајуваат во Титовото светло име го поминаа светот од Калифорнија до далечна Кореја, од норвешките фјордови до африканските жешки предели. Одгласот со метеорска сила ја разнесе тажната вест за големата загуба на човекот кој ја вплотуваше во себе југословенската револуција, кој со настојчива посветеност ја отелотворуваше слободата и социјализмот. Неговото име беше слободата. Уште повеќе тој беше созвездие на сите времиња, како што запиша еден публицист. Евидентно, вонредна фигура на сите векови што го памети и што ќе го памети човештвото.

1.

РЕВОЛУЦИОНЕРНАТА и теоретската творечка мисла на Јосип Броз Тито беше многустрана, вонредно актуелна. Таа беше свртена кон големите предизвици на нашата современост. Таа беше доследно марксистичка, превосходно револуционерна. Зошто тој цели шест децении стоеше пред прагот, пред портите на историјата. Таа епоха го зрачеше како искра за да се вивне тој низ светлините на нашево време. Оттука тој, непоколебливо се определи за револуцијата. Врз неа тој ја градеше својата историска концепција. Категоричен беше во максимата: „Во револуцијата народите обично се наоѓаат самите себе, ја запознаваат својата вредност, ги запознаваат своите творечки снаги. Во револуцијата народите се подмладуваат, се преобразуваат, се будат од зачмаеноста и тогаш со својот револуционерен полет развиваат таква творечка енергија и за кратко време создаваат такви дела, што не можат да се замислат во старото преживеано општество. Според тоа, револуцијата во развитокот на општеството е движечка сила, која го покренува понапред човечкото општество во оној момент кога стариот облик веќе се покажал неможен, кога се покажал како сопирачка на прогресот. Според тоа, преку револуцијата напредните снаги на општеството остваруваат повисок, поправеден облик на општественото уредување.“ Од оваа суштински определена концепција ја започна Јосип Броз својата творечка и револуционерна, историска улога во историјата на работничката класа, во историјата

на народите и народностите на Југославија. Тој негов устрем ги премина границите, влијаеше со своето воздејство врз решавањето на актуелните проблеми на нашата современост.

Историската улога на Тито е својствено поврзана со развитокот на југословенското работничко движење, со историскиот потфат да создаде револуционерна, марксистичка партија: единствена Комунистичка партија на Југославија. Тој негов смел чекор започнал во 1928 година, кога бил избран за секретар на месниот комитет во Загреб. Тогаш, тој со ленинска доследност започнал да ја изградува својата, Титова револуционерна стратегија и тактика. Тој негов потег се смета за негов значаен, а воедно прв Титов марксистички деби. Оваа негова одлучна акција ја опфати сета натамошна историја на Партијата. Но, тој негов револуционерно-марксистички концепт подетално се реализира дури по една деценија: во судбоносната 1937 година. Тогаш другарот Тито доаѓа на чело на Комунистичката партија на Југославија. Тоа претставува историско, револуционерно дело. Со тоа започнува најпресудната, а во исто време и најдраматична, творечка и плодносна етапа во историјата на Партијата, која се изгради како авангарда на работничката класа и како предводник во современата историја на народите и на народностите на Југославија. Со неа се достигна врвен дострел во нераскинливиот континуитет од развојот на Комунистичката партија на Југославија како партија од ленински тип, чијшто современ пат монолитно е поврзан со личноста на Јосип Броз. На оваа современа партија тој ѝ даде својствен печат со што ја реализира својата прогресивна визија за нејзиното најдоследно и принципиелно втиснување во широките работнички маси, за исполнување на историските задачи во народната и социјалистичката револуција и за најквалитетно вградување на сета неизмерна револуционерна иницијатива во социјалистичката и во самоуправната преобразба што претставува најдоследен пробив кон светлините на современата Титова епоха.

Доаѓањето на другарот Тито на чело на Комунистичката партија на Југославија има епохално значење. Како марксист и како револуционер, тој пристапи со реализам во анализата на меѓународната и на конкретната ситуација во земјата. Тој ја канализира натамошната револуционерна дејност на Партијата, оспособувајќи ја за големите подвизи што ги постигна подоцна. Овој неизмерен творечки удел и настојчивост во изградбата на Комунистичката партија на Југославија, во формулирањето на нејзината политичка стратегија и тактика Јосип Броз Тито вака го означува: „... Ние работевме интензивно да ја подготвиме нашата Партија за големите настани што претстојеја, а знаевме дека еден ден ќе дојде редот и на Југославија. И ние навистина за тие две-три години извршивме огромна

работа... Тоа е цела историја“ — завршува Тито, за да додаде дека во „... револуционерната борба на комунистите на Југославија е карактеристична постојаната поврзаност на нашето движење со меѓународната револуционерна борба, со манифестирање на интернационализмот и со манифестирање на долгот кон меѓународната солидарност.“ Оваа мошне вредносна Титова оцена и карактеристика за меѓународниот аспект во дејствувањето на Комунистичката партија на Југославија, под неговото раковоство од триесет и седмата наваму, најсодржајно и најверно го определува нејзиното историско значење. Со овој превосходно епохален и грандиозен акт, Титовото име ги преминува границите.

Како што Владимир Илич Ленин со точност го избра историскиот момент за почнување на големата Октомвриска социјалистичка револуција, така и Тито, предводејќи ја Комунистичката партија на Југославија, го уточи времето за отпочнување на југословенската народна и социјалистичка револуција. При тоа, тој поаѓаше од Лениновиот принцип дека „Колебливоста во акцијата е исто што и смртта“. Знаеше исто така дека: „Револуционерниот момент е многу тешко да се стигнат настаните.“ (В. И. Ленин). Но непоколебливо и одлучно ја водеше Народноослободителната борба, јуришајќи кон небото. Затоа и кога правеше синтеза на тој победоносен чин, тој заклучуваше: „Комунистичката партија на Југославија го дигна своето револуционерно знаме и ја поведе работничката класа, работните маси, народите и народностите во победоносната Народноослободителна војна и социјалистичката револуција. Со тоа на дело чесно го изврши својот револуционерен и интернационален долг“. Но оваа револуција, носеше во себе своја сопствена автентичност. Таа беше, според другарот Тито, „... една специфична револуција за остварување на научните мисли на Маркс, Енгелс и Ленин, специфичен настан во историјата на човештвото на неповиот пат во подобрата и во посреќната иднина.“ Значаен аспект на тој интернационален долг се состоеше во непобитниот историски факт дека југословенската народна револуција, по својот масштаб, по размерите на своето дејствување, по слободољубивите повеси што ги носеше низ поробената Европа, беше значаен фактор во антихитлеровската коалиција. Освен тоа, таа, на чело со предводничкиот факел што го носеше храбрата Титова личност, служеше како светол пример, како знаме и патоказ во европското движење на отпорот. Си спомнуваат тогашните европски борци дека во најтешките моменти храбро и куражно го шепотеле Титовото име, кој ги храбрел и поттикнувал во борбата против фашизмот и нацизмот. Дури и Артур Милер со восхит ја следел Титовата храброст. Тој вели: „Секогаш во весниците, секој ден, најнапред ги следев вестите за тоа што било со партизаните на маршалот Тито.“

Најкрупна Титова иницијатива, која одиграла пресудна историска улога во развитокот на Народноослободителното востание и во Социјалистичката револуција на Југославија претставува создавањето на АВНОЈ, југословенскиот „партизански парламент“, општонационално и општопартиско политичко претставништво на Народноослободителната борба во Југославија, највисок орган на народната власт во Југославија, почеток на југословенската државност, на нова Југославија. Одлуките на АВНОЈ Тито ги означува за „... најважни одлуки кои секогаш во нашата историја ќе се сметаат за круна на оние напори и успеси кои ги постигнавме во една нееднаква, натчовечка борба со многубројните непријатели.“

Највисок дострел Титовата историска иницијатива и улога добива во социјалистичката револуција. Тој негов епохален удел Едвард Кардељ вака го определува: Тој лично беше „... снажно поврзан со работните маси, тој, благодарейќи на својот извонреден талент и знаење, беше во состојба на комунистите и на другите работни луѓе непрестајно да им открива нови перспективи на борбата и на општественото создавање и да влијае на општествената свест и на акцијата на луѓето во сите области на општествениот живот.“ „... Резултатите на социјалистичката изградба во текот на двете децении и повеќе покажуваат дека Титовата концепција за улогата и политиката на Партијата како партија на масите и како огранизирана водечка идејно политичка свест на тие маси доби нова потврда и ново остварување и во новите општествени услови...“

Големиот Титов придонес револуционерно и длабоко содржајно се изрази и во крупната одлука за историското спротивставување на Информбирото. Еден Титов биограф за тој историски чин вели дека во тој чин „... се покажа ликот на Тито, ликот на човекот што ги направи првите чекори на врвницата која води во повисоките облици на односите меѓу луѓето.“ Тој епохален чин имаше одраз не само во внатрешниот југословенски развој туку изврши значајно влијание во многу пошироки размери на меѓународните односи, а посебно во работничкото движење (Е. Кардељ).

Овој Титов исполински пркосен отпор најпластично го има резимирано Мирослав Крлежа: „Да се најдете во 1948 година на ударот на ураганот кој се сруши над Тито и на целиот ЦК на КПЈ и да се истрае (опстане) на таа бура достоинствено и гордо и смело, не беше мала работа. Можеби би било претерано да се каже дека работата ќе се развиеше во друг правец, ако не беше Тито, бидејќи тој во тој драматичен судбоносен момент беше опкружен со фаланга свои лојални и предани соработници, носен со еднодушната симпатија на целата Партија и на сите наши народи, но без сомнение дека појавите на дестаблинизацијата, на коегзистенцијата, на меѓународната човекољубива

борба за светскиот мир, за политиката на вонблоковските земји и така натаму се врзани за неговата лична иницијатива токму така, како што неговата лична иницијатива беше врзана со резолуцијата на запрепската месна партиска организација од февруари 1928, која во историјата на нашето движење претставува историски датум и пресвртница. Од тој ден Тито се упати по својата историска патека, а неговиот пат се претвори во важна појава на меѓународни и во меѓуконтинентални историски рамки.“

Извонредната Титова иницијатива доаѓа до највиден израз во историското решение да се премине од државно-сопственички централизам кон работничко самоуправување. Големо е значењето на оваа одлука. Е. Кардељ смета дека тој чин кон самоуправувањето „... одигра пресудна улога не само во развитокот на нашето социјалистичко општество, туку посебно и во неговото ослободување од опасноста за разни деформации карактеристични за системот на бирократскиот централизам, а истовремено изврши значајно влијание и врз движењата во современата идеологија, во политиката и во праксата на социјализмот воопшто.“

Исклучителна Титова иницијатива е и неговата концепција за неврзаноста. Неврзаноста претставува Титово дело. Значењето на ова современо прогресивно движење на народите самитот Тито, во говорот во Коломбо, вака го има образложено: „Неврзаноста денес навистина стана светска политика зашто тргнува од интегралните интереси на светот и се залага за универзални решенија во условите кога идеолошките и многу други поделби сè уште се реалност. ... Политиката на неврзаноста се бори за нови односи меѓу земјите, со целосно почитување на самостјноста, независноста и рамноправноста на секоја земја.“

2.

Далекосежно историско значење и вредност има Титовиот придонес во теоријата и во практиката на националното прашање и во односите меѓу народите. Со тоа тој стана симбол во правилното решавање на националното прашање во современата историја на меѓународните односи и на социјализмот. Во врска со тоа, мошне стојносни се Титовите искажувања за македонскиот народ, за развојот на македонската нација. Со тоа тој стана симбол на македонската национална слобода. Всушност, сета револуционерна активност на Тито е сврзана со развојот на работничкото и комунистичкото движење во Македонија.

Во „Собраните дела“ на Тито, кои претставуваат непресушен извор на неговото богато револуционерно и теоретско де-

ло, се среќаваме со Титовиот непосреден интерес за Македонија, за Македонците за македонската револуционерна и партиска дејност. Уште во 1928 година, во еден проглас, тој ја нагласува денационализаторската политика спроведувана над македонскиот народ. Во следните години, особено од 1934 година наваму, неговиот интерес уште повеќе се зголемува и се ориентира кон запознавањето со партиската работа во Македонија. Во текот на подготовките за IV конференција на КПЈ, во 1934 година тој прави консултации за создавање на комунистички партии на Хрватска, Словенија и Македонија во рамките на единствена КПЈ. Во познатото „Писмо за Србија“ од ноември 1936 година, во тезите за создавање на широк Народен фронт, Тито се залага „... да дојде до израз решеноста дека правото на самоопределувањето ќе се почитува. Не само правото на Србите, Хрватите и Словенците туку и на Македонците и на Црногорците...“ Во статијата за Народниот фронт од 1938 година го констатира формирањето на овој општонароден организам и во Македонија.

Во една друга статија од 1939 година, тој ја набележува фашистичката опасност што се надвиснала и над Македонија. Во статиите што ги објавува во 1940 и во 1941 година видно вниманието посветува и на појавите и проблемите на Македонија. Тој се застапува исто така за заштита на националните права на Македонците. Тој пишува: „... Македонскиот народ се бори за своето национално ослободување... Никакви права нема над Македонија ни бугарската ни српската буржоазија“. Во Титовиот концепт кон еден проглас јасно е дадена следнава определба за македонскиот народ: „Македонците не се ни Срби, ни Бугари, ни Грци: тие се Македонци. Како посебен народ, имаат право на самоопределување до отцепување, имаат право на своја слобода и самостојност, како и сите други народи на Балканот. Под водството на комунистите од Македонија македонскиот народ води борба за своите права и за своето ослободување. „Својата определба Тито ја развива и во текот на Народноослободителната борба. Тој е сосема јасен, кога во 1942 година го акцентира националното прашање како содржан принцип. Тој вели: „Зборот народноослободителна борба би бил само една фраза, па дури и една измама, кога тој освен општојугословенска смисла не би имал национална смисла за секој народ одделно, односно кога тој освен ослободување на Југославија не би значел истовремено и ослободување на Хрватите, Словенците, Србите, Македонците, Албанците, Муслиманите и други, кога народноослободителната борба не би ја имала таа содржина навистина да носи слобода, рамноправност и братство на сите народи на Југославија.“ Оваа Титова доследност за признавање на националните стремежи и борбените напори на македонскиот народ најексплицитно е потенцирана во Титовиот поздрав до Првото за-

седание на АСНОМ. Тито нагласува: „... Фактот дека се одржува за првпат по долги векови на робување на македонскиот народ заседанието на слободното македонско собрание на кое Вие, пратениците на македонскиот народ, слободно ќе решавате за судбината на својот народ, е историски настан не само за македонскиот туку и за сите народи на Југославија.“ Овој кристално јасен став на другарот Тито се образложува со неговото неколкукратно определување за улогата на македонскиот народ како фактор во Народната револуција, во братската заедница на југословенските народи и народности. Во еден говор од 1949 година тој потцрта: „... Во овој краток период македонскиот народ докажа дека биле неточни сите приказни на поранешните режими — и на стара Југославија, и на Бугарија и на Грција за тоа дека Македонија е само географски поим, дека македонска нација така да се каже нема, дека македонскиот народ не може да биде способен да управува сам со себе, туку дека мора да биде под туѓо тutoryство.“ И понатаму во повеќе поводи Тито го подига својот авторитетен глас за заштита на правата на македонскиот народ, на неговата национална посебност, а во исто време и за правата на народностите што живеат во Македонија. Затоа другарот Тито беше енергичен во одбивањето на сите посегнувања од надвор, им даваше целосна поддршка на македонските комунисти во нивната борба против воскреснувањето на методите и политиката на минатото. Во еден говор одржан во Скопје во 1969 година тој, меѓу другото, рече: „... Секој напад на македонскиот народ значи и напад на сите југословенски народи! А секој напад на СР Македонија претставува непосреден напад на социјалистичка Југославија во целост!“

*
* *
*

Титовото големо дело е неисцрпно. Столбовите на неговото знаменито наследство претставуваат вонреден историски феномен. На него ќе се инспирира, ќе се поттикнува социјалистичката и секоја друга прогресивна мисла, а истовремено и секоја револуционерна акција во иднината. Тој пленува со своето гигантско дело посветено кон светлините на столетијата. Со возвишеност ги зрачи ѕвездените патишта кон поубавата иднина на човештвото.

Мирослав Крлежа напиша:

„Титовото име денес стана драматски симбол на поколенијата од сите наши народи, откако со крв и со месо се пишпува историјата на нашите родови. Во бродоломот што беше најбезнадежен од сите наши бродоломи се јави тој со ленински

факел во мракот и неговиот пат од Кумровец и Јајце до Белград и до Загреб е пат на нашиот народ за од средновековен и заостанат човек, да стане тој праѓанин на идните среќни столетја: тоа е движење за нашата сопствена цивилизација по секоја цена. Тоа е нашата историска волја што се објавуваше во многубројните напори низ вековите и, кога би можеле така да речеме, тоа е волјата за преобразба и за ослободување во повисоки општествени облици. Тито — тоа е исправен и смел став пред полемите, странски сили на целиот свет врз основа на искуствата од Првата и Втората светска војна и на тешката политичка подземна борба која траеше со децении и за која се платија недобројно многу жртви. Тито, тоа е славолакот меѓу темните и крвави сидини на нашето средновековно минато и патот до цивилизацијата што не сака да биде веќе робување на туѓите банки, на туѓите невини и предрасуди. Тоа е картечница која низ чадот и маглата од нашата заостанатост се проби кон усвитено знамение над свездените бајраци на нашата современа политичка свест.“*

* ЗАБЕЛЕШКА: При обработката на овој прилог се послуживме со следнава литература: Јосип Броз Тито, Собрани дела, I—V (1926—1940), Скопје 1978; Јосип Броз Тито, Борбата и развојот на КПЈ меѓу двете војни, Скопје 1977; Јосип Броз Тито, Шеесет години револуционерна борба на КПЈ — СКЈ, Скопје 1979; Тито во Македонија, Скопје 1967; (Јосип Броз Тито), Секој напад на македонскиот народ значи и напад на сите југословенски народи, „Нова Македонија“ 5. V 1980; Edvard Kardelj, Savez Komunista Jugoslavije. Izbor iz dela VII, Beograd 1979, 30—77, 349—376; Едвард Кардељ, Секавања. Борбата за признавање и независност на Нова Југославија 1944—1957, Скопје 1980; Edvard Kardelj, Miroslav Krleža, Tito i Savez komunista Jugoslavije. Beograd 1975; Владимир Бакариќ, Ова столетие ќе биде означено со Титовото име, „Нова Македонија“ 7. V. 1980, 2—3; Карл Маркс, Чланци и сећања, Београд 1950; Х. Андонов — Полјански, Маркс и историјата, Историја IX/1 (1973); Христо Андонов — Полјански, Енгелс и историјата, Погледи 8 (1975); Христо Андонов — Полјански, Ленин и историјата. — Погледи 2 (1974); Христо Андонов — Полјански, Меѓународната ситуација и доаѓањето на другарот Тито на чело на Комунистичката партија на Југославија. — Погледи 3—4 (1978); Вилко Винтерхалтер, По животната врвца на Јосип Броз, Скопје 1978; Перо Дамјановиќ, Титовиот придонес кон борбата на македонскиот народ за ослободување и национална афирмација, Погледи 1—2 (1980); П. Дамјановиќ, Оснивање и развој КПЈ Македоније „Политика“ 28. II — 4. III 1980; Зборник на документи. АСНОМ, Скопје 1964 (Титов поздрав до АСНОМ „Вечер“ 6. V 1980); Блаже Конески, Делото на Тито, „Нова Македонија“ 5. V 1980; Неврзаноста стана светска политика, „Нова Македонија“ 5. V 1980; Проглас на Централниот комитет на Сојузот на комунистите на Југославија и на Претседателството на Социјалистичка Федеративна Република Југославија, „Комунист“ 5. V. 1980; Светот за Тито „Комунист“ 5. V. 1980; Тито, Партија, Револуција, Београд 1979; Тито со очите на Југословените, „Комунист“ 5. V 1980; (Ангел Чемерски, Титовото револуционерно дело ја олицетворува најзначајната епоха во историјата на нашите народи и народности, „Нова Македонија“ 22. IV 1980, 3; Ангел Чемерски, Тито — тоа сме ние сите, „Комунист“ 6. V 1980; 5—7; Dane Sijan, Moć Titove riječi, Zagreb 1977; Zvonko Staubringer, Titovo istorijsko ne Staljinizmu, Beograd 1976.